

CHÚC MỪNG

TRIẾT – TRIẾT HỌC VÀ TƯ TƯỞNG 30 NĂM

Trần Văn Đoàn*

Tập san *Triết – Triết học và Tư tưởng* xuất hiện tại California năm 1996. Một sự kiện hy hữu trong cộng đồng trí thức Việt tại hải ngoại. Nguyễn Hữu Liêm, một luật sư đam mê triết học, quy tụ chung quanh *Triết* nhiều nhà tư tưởng từng có một quan hệ nhất định với nền triết học tại miền Nam trước 1975. Họ là cựu giáo sư hay giảng viên của Đại học Văn Khoa như Nguyễn Văn Trung, Đặng Phùng Quân. Họ là những người từng nghiên cứu triết học tại Việt Nam, hoàn tất Tiến sĩ tại Mỹ và đang giảng dạy triết học hay tôn giáo như Phan Công Chánh (Tiến sĩ ĐH Chicago, Giáo sư ĐH San Jose State University), Như Hạnh Nguyễn Tự Cường (Tiến sĩ ĐH Harvard, Giáo sư ĐH George Mason). Họ là những nhà nghiên cứu thành danh tại Việt Nam như nhà ngữ học Cao Xuân Hạo. Những cái tên đảm bảo tính khoa học hàn lâm nghiêm túc cho *Triết*.

Là một trong số rất ít người Việt giảng dạy triết học tại Áo (từ năm 1975) và tại Trung Hoa Dân Quốc (từ năm 1980), lại không quen biết ai (trừ Tiến sĩ Vũ Kim Chính, Tiến sĩ Triết học tại Áo, 1979, Giáo sư ĐH Phụ Nhân, Đài Loan và Giáo sư Phan Đình Cho của ĐH Georgetown, Mỹ), nên rất mong quen biết các nhà triết học, thần học Việt tại hải ngoại. Vì thế, dịp ghé qua Los Angeles thăm anh em cựu Simon Hòa, trường cũ tại Đà Lạt, sau *Đại hội Triết học Thế giới lần 20* (Boston 1998) và *Viện Triết Đạo* (Washington, D.C., 1998), tôi háo hức muốn biết thêm về *Triết*. Tôi vốn chú ý đến những tập san về tư tưởng nghiêm túc như *Đại Học*, *Phương Đông* và *Tư Tưởng* của miền Nam trước 1975.

Cứ nghĩ *Triết* sẽ sống lâu, nhưng rồi không ngờ *Triết* nhanh chóng “sập tiệm”, chỉ sau 4 số (đúng ra là 3 số, số 3 và số 4 gộp chung thành 1 tập). Lý do ngấp ngoái vì thiếu máu (tài chánh), thiếu oxy (độc giả) và đói (không có đóng góp mới về triết học). Những nhà triết học kỳ cựu thì tuổi già sức yếu thiếu động lực công bố. Giới triết học trẻ thì quá ít ỏi, đếm chưa đủ 5 đầu ngón tay. Có mấy ai sống bằng nghề triết học? Mà nếu dạy tại ngoại quốc, công bố tiếng Việt không giúp gì trong bổ nhiệm hay thăng chức hay nghiên cứu.

Không có “ai tín”, cũng chẳng có “ai điều”, *Triết* “nằm xuống” trên 20 năm, im lìm như tảng đá. Như hầu hết các tập san của người Việt tại hải ngoại, *Triết* như ngôi sao chổi, vọt lên và biến mất tăm. Nhưng, Nguyễn Hữu Liêm, người đẻ ra *Triết*, vốn khác người. Ông tuy ngậm ngùi nhìn đứa con hôn mê nhưng vẫn chờ đợi một phép màu hồi sinh. Đẳng hàng chục năm, Liêm dùi mài kinh sử đi sâu vào triết học nuôi niềm hi vọng. Công sức đã biến ông “thợ cải” thành ông “thợ giảng”. Bây giờ, với học vị Tiến sĩ Triết học, ông dạy triết tại San Jose State College. Xem ra giấc mộng hồi sinh *Triết* nằm trong tầm với. Và “phép màu” sau

* Giáo sư Hưu trí, National Taiwan University & Giáo sư Nghiên cứu, Academia Catholica, Fugen Catholic University, Taiwan.

cùng cũng đã đến. Phép màu “online”. Duyên cơ đưa ông gặp nhà khoa học Nguyễn Lê Tiến, một Tiến sỹ kỹ thuật tại ĐH Kỹ thuật Munich (hàng đầu của Đức), nhưng rất đam mê triết học. Cách mạng báo chí mạng Online chỉ cần kỹ thuật là tha hồ in ấn, lại không phải lo lắng với bưu phí, thời giờ liên lạc, và tiếp cận độc giả thần tốc hơn. *Triết* gặp đúng cứu tinh. Những rào cản về kỹ thuật in ấn, gánh nặng về tài chánh, nhân lực trị sự... tạm thời được TS. Tiến giải quyết.

Sau gần 25 năm trong hôn mê, *Triết* được vực dậy, tiếp tục cái sứ mệnh truyền bá tư tưởng triết học. Lần này, với sự cố vấn của TS. Nguyễn Tự Cường, và sự tham gia biên tập của TS. Dương Ngọc Dũng (ĐH Quốc gia TP. Hồ Chí Minh & ĐH Hoa Sen), *Triết* thêm lông thêm cánh. Hy vọng bay xa, bay bổng như đại bàng.

Dịp *Triết* tái xuất giang hồ, GS Liêm mời tôi đóng góp bài vở. Ông đọc ở đâu đó (có lẽ Tập san *Triết Đạo*, Washington DC) những bài viết tiếng Việt của tôi, và đề nghị tái công bố những bài cũ này. Thay vì đồng ý tái công bố những bài viết cũ, tôi gửi cho *Triết* những bài viết gần như mới nhất, chưa từng công bố. Vài bài viết lại bằng tiếng Việt từ những luận văn tiếng Anh hay tiếng Trung đã từng công bố trên một số tạp chí quốc tế, hay trong những Kỷ yếu hội nghị quốc tế. Về hưu nên tôi có giờ trau dồi lại tiếng Việt (đã quên hầu hết) sau gần 60 sống và làm việc tại nước ngoài. Từ số 5 (2021), GS Liêm và tôi thường liên lạc với nhau.

Nhưng rồi cơn bệnh “đói” cũ tái phát. Những luận văn tiếng Việt về triết học không còn mấy, mà *Triết* không được phép trở thành một loại tạp chí “bách nghệ” dày đặc ở Mỹ, Úc, Âu như *Hợp Lưu*, *Diễn Đàn*, *Văn Việt*, *Talawas*, *Tiền Vệ*, *Gió O*, *Dũng Lạc*, v.v. Đến số 8 *Triết* (2021) khựng lại. Đến số 10 (2022), GS Liêm xem ra thấm mệt, ngao ngán định bỏ cuộc qua lá thư ngỏ “Cái chết của triết gia tiếng Việt”. Ông thú nhận “Đây là vấn đề đơn giản – nhưng nó là một cơn bệnh kinh niên của thời đại và thế hệ. Không còn ai để tâm vào chuyện học thuật công phu nữa. Thế hệ viết triết bằng tiếng Việt ở hải ngoại đang dần dần ra đi. Thế hệ trẻ hơn thì đang bận tâm với các dự án ngôn ngữ bên ngoài lãnh vực triết học và tư tưởng. **TRIẾT** như đang là một cụ bà 90 tuổi cổ nứu kéo hoàng hôn ngôn từ vào chạng cuối đời”. (Trích từ *Thư Chủ nhiệm*)

Than vãn như thế, nhưng trong thâm tâm, GS Liêm “đẩy dụa” từ chối định mệnh “sinh, lão, bệnh, tử” của triết học. Là một “Hegelian” ông bám vào “tinh thần tuyệt đối”. “Lịch sử tính” đòi buộc phải “biện chứng” vượt lên khỏi giai đoạn và không ngừng hướng tới “tinh thần tuyệt đối”. Và ông nghĩ đến Đài Loan và tôi như là một cái móc trong giai đoạn “thăng tiến” (Aufhebung) của quá trình biện chứng tinh thần. Ông muốn giao khoán *Triết* cho tôi. Ông ảo tưởng là tôi “năm đầu bảy mắt” có thể giúp *Triết* qua ngày. Tôi cương quyết từ chối. Từng “khờ dại” làm Tổng biên tập Tập san *The Asian Journal of Philosophy*, biết được khó nhọc như thế nào, nên không “ngu dại” thêm một lần nữa. Người cao tuổi, lại đã hưu trí, không tiền, không quyền, không quân mà đi làm báo triết học, đúng là tự sát.

Nhưng như GS Liêm, tôi không nở nhìn *Triết* chết dần mòn. Tôi nhận cổ vấn *Triết* thoát khỏi vũng lầy. Đặt ra mục tiêu “làm thế nào để Triết sống còn” và “làm thế nào để nó sống được lâu dài” là đặt lại câu hỏi “làm sao để triết học mang lại lợi ích văn hóa cho dân

Việt”. Ba mục tiêu gắn chặt với nhau, nhưng câu hỏi thứ ba mới là then chốt. Nếu vô ích, vô dụng thì đừng nói đến sống sót và sống lâu.

Để sống, một tạp chí chuyên ngành thường được đại học, hội đoàn, hay chính phủ, hay tập đoàn đứng sau hỗ trợ. Nên tôi đề nghị GS Liêm chuyển hướng *Triết* thành tạp san nghiên cứu, chuyên triết hơn, chuyên đề hơn, mang tính khoa học hơn, và thuần túy hàn lâm. Nghĩa là, *Triết* không được dễ dãi sa đà vào những chuyện “thế sự”, “chính trị” hay thơ văn. Một tạp san hữu ích vì nó đưa ra những điều mới, đào sâu tri thức, vạch ra những thiếu sót nhận thức khoa học, và đưa ra những đề nghị giải đáp. Được như vậy, nó mới hấp dẫn giới khoa học trẻ, thúc đẩy và thách đố nghiên cứu chiều sâu, mở rộng chiều kích triết học. Một tạp san nghiên cứu sâu như thế cần một đại học (tốt nhất là tại Việt Nam) đỡ đầu và nhất là cần một ban điều hành năng động và tận tâm, với thế hệ trẻ tiếp nối. Là “cụ bà 90 tuổi” không thể tiếp tục “núi kéo hoàng hôn ngôn từ”, nên *Triết* cần giới trẻ. Hãy trao cho họ trọng trách lãnh đạo và phát triển *Triết*. GS Liêm đồng ý. Tôi mời ông ghé Đài Loan bàn về kế hoạch hiện thực hóa cuộc cải tổ *Triết* và làm việc với Trung tâm Việt học của ĐH Thành Công. Tôi đề nghị Trung tâm Tôn giáo Đương đại của GS Nguyễn Quang Hưng mời GS Liêm tham dự hội thảo tại Hà Nội, gặp lãnh đạo Khoa Triết học của ĐH Quốc gia Hà Nội, và lãnh đạo Khoa Triết học của ĐH Sư Phạm Hà Nội để bàn về hợp tác với *Triết*.

May mắn lại mỉm cười. Qua tôi, nhiều Đại học tại Việt Nam, Đài Loan và Thái Lan đã khảng khái tham dự. GS Tưởng Vi Văn, một nhà trí thức nổi tiếng Đài, yêu Việt Nam và thông thạo tiếng Việt, người sáng lập và điều hành Trung tâm Việt học tại ĐH Thành Công (đại học số 2 của Đài Loan), đảm nhận vai trò pháp nhân chủ quản. GS Nguyễn Quang Hưng, nhà triết học chuyên gia về triết học Đức và là Giám đốc *Trung tâm Tôn giáo Đương đại* hy sinh nhận công việc điều hành *Triết* tại Việt Nam. Khoa Triết học ĐH Quốc gia Hà Nội hừng khởi ủng hộ phụ trách Ban Trị Sự. *Triết* được nhiều nhà triết học tại ĐH Sư Phạm Hà Nội, Viện Hàn Lâm Khoa Học Xã Hội, ĐH Quốc gia TP. Hồ Chí Minh, ĐH Hoa Sen, Học viện Phật Giáo Việt Nam, Học viện Công Giáo Việt Nam, v.v. ủng hộ. Thành viên biên tập, cố vấn, bình duyệt (peer-reviewers) là những giáo sư triết học, tư tưởng có thể giá tại Việt Nam, Đài Loan, Mỹ, Trung Quốc, Áo, Đức. Và đặc biệt, *Triết* mở rộng mang tính quốc tế (international) với các tác giả từ nhiều nước như Việt Nam, Mỹ, Đài Loan, Trung Quốc, Đức, Thái Lan và với những bài viết bằng tiếng Việt, Trung, Anh và Đức. Giới nghiên cứu trẻ đã bắt đầu chú ý đến sự hiện diện của *Triết*.

Con bệnh kinh niên “thiếu máu” tạm thời giải quyết. *Triết* đã công bố đều đặn một năm ba số, trong đó có ba số chuyên đề (Kant 300 Năm, Ricoeur và Thông Diễn Học, Kỷ niệm Habermas). Và đến nay, *Triết* đã ra mắt được 18 số. Có gì đó đáng để chúng ta cùng nhau nâng ly rượu chung vui với *Triết*. Từ số này, độc giả thấy diện mạo *Triết* có phần thay đổi. Thấm mệt với tuổi già, nhà tư tưởng và kỹ thuật Nguyễn Lê Tiến trao lại cho giới trẻ sứ vụ “làm đẹp” *Triết*. Hy vọng với diện mạo hấp dẫn hơn, *Triết* có thể khiến độc giả thích thú tiếp cận *Triết* hơn nữa. Vẫn biết con đường còn dài, lại gập ghềnh, đầy ổ chuột, có cả ổ voi, nhưng tôi tin vào giới trẻ. Họ là tương lai, đồng hành cùng *Triết* vững tiến phát triển triết học.

Đại diện Ban Cố Vấn quốc tế--trong đó xin được nhắc tới vài vị mà giới hàn lâm Việt từng nghe tiếng như GS Như Hạnh Nguyễn Tự Cường (cựu Chủ tịch Hội đồng Cố Vấn *Triết*, người nổi tiếng có thẩm quyền về Phật học), GS Nguyễn Trọng Chuẩn (một triết gia lão thành

có ảnh hưởng trên quá trình “đổi mới” nền giáo dục triết học tại Việt Nam), GS Phan Đình Cho (nhà thần học Việt danh tiếng thế giới), nhà triết học Bùi Văn Nam Sơn (dịch giả nổi tiếng, chuyên gia về Kant và Hegel), GS Lê Mạnh Thát (một đại sư Phật học), GS Trần Ngọc Thêm (nhà văn hóa học hàng đầu) - tôi xin trân trọng chúc mừng *Triết* 30 Năm. Ban Cố Vấn cũng cùng chung vui với GS Nguyễn Hữu Liêm, GS Nguyễn Quang Hưng và các bạn trong Ban Trị Sự: TS. Trần Thúy Ngọc, TS. Ngô Đăng Toàn, NCS. Nguyễn Thị Thịnh (Đức), NCS. Nguyễn Anh Chung, GS Vương Hồng Văn (Đài Loan & Thái Lan), và dĩ nhiên TS. Nguyễn Lê Tiến, giám đốc kỹ thuật, những nhân sĩ có tâm có tầm, cống hiến một cách vô vị lợi cho nền triết học nước nhà.